

เทคโนโลยีสัญลักษณ์นิกายที่สัมพันธ์กับการปกครองในวิถีพุทธของชุมชน PEACOCK SYMBOLIC TECHNOLOGY IN RELATION TO THE RULES OF BUDDHIST COMMUNITIES

ศิริพงษ์ จารุรัตน์มงคล*

Siripong Jaruratmongkol

รองศาสตราจารย์ ดร.อัครา ภาณุรัตน์**

Assoc. Prof. Dr.Achara Phanurat

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ธงไชย**

Asst. Prof. Dr Sompong Thongchai

ดร.ทองอินทร์ ไหวดี**

Dr.Thongin Waidee

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาและความเชื่อเรื่องนิกายของพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่สัมพันธ์กับการปกครองในวิถีชุมชนของประเทศไทย โดยศึกษาพื้นที่เทศบาลตำบลศรีวิชัย จังหวัดลำพูน มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ปราชญ์ท้องถิ่น พระสงฆ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ช่างฝีมือ จำนวน 14 คน ผลการวิจัยพบว่า

1. ความเชื่อเกี่ยวกับนิกาย เป็นความสัมพันธ์ร่วมระหว่างคนในชุมชน สัญลักษณ์ตัวแทน และพระพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบร่วมที่สัมพันธ์กับวิถีพุทธของคนในชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ (1) หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาด้านการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยใช้พื้นฐานของศีลห้าและพรหมวิหาร 4 (2) ภาวะผู้นำต้นแบบ (3) วัดเป็น

* นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสน์การพัฒนาศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

**อาจารย์ที่ปรึกษา

ศูนย์กลางของชุมชนในการสร้างแรงยึดเหนี่ยวจิตใจผ่านสัญลักษณ์นกยูง และ (4) การอยู่ร่วมกันระหว่างนิเวศวิทยาสัตว์ มนุษย์ ระบบนิเวศ และธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูง เป็นกลไกสำคัญของคนในชุมชนที่ศรัทธาต่อสัญลักษณ์ที่ผลิตสร้างออกมาในรูปแบบการประกอบพิธีกรรม และเป็นเครื่องมือในการนำไปใช้ยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนได้มีหลักคิดและวิถีชีวิตร่วมกันตามครรลองของชุมชนภายใต้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา

3. นกยูงกับสัญลักษณ์ทางการปกครองตามแนวคิดของชุมชน เป็นความสัมพันธ์ของพระพุทธศาสนาและสัญลักษณ์ผู้นำที่เป็นเครื่องบ่งชี้ถึงศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชนที่น้อมนำหลักคำสอนมาเป็นต้นแบบของการปกครองของคนในชุมชน

คำสำคัญ : เทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูง การปกครองในวิถีพุทธ

ABSTRACT

This article has an objective to study wisdom and beliefs on peacocks in Buddhists in relation to the administrative in the community way of life in Thailand. The area of this study was in Sri Vichai Sub-district municipality, Lampun province. The key informants consisted of 14 peoples including local philosophers, Buddhist monks, local cultural experts, community leaders, and craftsmen. The results of this study found out that

1. The beliefs on peacocks are a relationship between people in the community, representative symbol, and Buddhism which has a common element related to Buddhist way of people in the community in 4 aspects. (1) The principle of Buddhism in human coexistence based on the Five Precepts and the Four Sublime States of Mind (2) Leadership role model (3) Temples as the center of community in creating a strong

bond of mind through the symbol of peacock and (4) the coexistence between animal ecology, human, ecological and natural.

2. Wisdom and Peacock Symbol Technology are the important mechanism of people in the community who believe in the symbols produced by the ritual and become a tool to hold people in the community to have the same principles and ways of life accordance with the principles of the community under the teachings of Buddhism.

3. Peacocks and the administrative symbol, according to the community concept, are the relationship of Buddhism and the symbol of leader that indicate as the central of mind to the peoples in the community that use the Buddhist teaching to be the role model to administrate people in the community.

Keywords: Peacock Symbolic Technology, Administration in Buddhist way

บทนำ

สังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีความเชื่อและความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาผ่านทางสัญลักษณ์ที่เปรียบเสมือนตัวแทนความดีงามของพระพุทธศาสนา อาทิ ธรรมจักร พระพุทธรูป ดอกบัว ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีสัญลักษณ์ในวรรณคดีที่เกิดจากการผสมผสานจินตนาการด้านความเชื่อของคนในชุมชนแต่ละท้องถิ่น ถูกผลิตสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นตัวแทนหรือศูนย์กลางของคนในชุมชนที่มีต่อพระพุทธศาสนาและพัฒนาเป็นสัญลักษณ์ประจำกลุ่มชน

การศึกษาเทคโนโลยีสัญลักษณ์ในมิติพระพุทธศาสนาเป็นรูปแบบของการสืบค้นสัญลักษณ์ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม โดยการสื่อให้เห็นถึงเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีการนำสัญลักษณ์มาประกอบ ดังเช่น ชาวจีนมีความเชื่อว่ามีมังกรเป็นสัตว์แห่งเทพนิยายและเป็นราชาแห่งสัตว์ทั้งปวง มีพลัง มีอำนาจจึงถูกเปรียบให้เป็นสัญลักษณ์โอรสแห่งสวรรค์หรือจักรพรรดิจีน (ฮ่องเต้) และเป็นสัญลักษณ์แห่งชนชาติจีน

(ปิยะ แสงจันทร์วงศ์ไพศาล. 2552 : 145) คนจีนแต่ละตระกูลจึงมีรูปแกะสลักสัตว์เป็นเครื่องหมายประจำตระกูล ต่อมาในแต่ละพื้นที่ได้รวมตัวกันนำเอาส่วนของสัตว์ประจำตระกูลแต่ละส่วนมาผสมกันจนได้สัญลักษณ์ใหม่ที่มีรูปลักษณะเป็นตัวมังกรเพื่อให้เป็นศูนย์รวมของทุกตระกูลหรือทุกคนเผ่า มังกรจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการรวมพลของรัฐอิสระหลายๆ รัฐให้รวมเป็นหนึ่งจนเป็นแผ่นดินจีนและเป็นพลังอำนาจของกษัตริย์ มีการเช่นไหว้บูชาพญามังกร มีเทศกาลแห่โคมมังกร ตามคติความเชื่อกล่าวกันว่า รูปร่างของมังกรมีหัวของหมู หูของวัว หนวดของแพะ เขากวาง ลำตัวเป็นงู มีเกล็ดปลา และอุ้งเท้าเหยี่ยว ด้วยเหตุนี้มังกรจึงเปรียบเสมือนสัญลักษณ์แห่งการปกครองของคนจีนมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (มอนเทจ คัลเซอร์. 2551 : 114) หรือแม้กระทั่งสังคมไทยก็จะเห็นได้ว่ามีสัญลักษณ์ช้างเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ แสดงถึงความยิ่งใหญ่และมีอำนาจ สัญลักษณ์ต่างๆ นี้ยังค้นพบสืบย้อนลงไปในชุมชนแต่ละแห่งที่มีความเชื่อแตกต่างกันออกไปตามกลุ่มชาติพันธุ์

จากการลงพื้นที่ศึกษาบริเวณชุมชนล้านนาหรือทางภาคเหนือของประเทศไทยพบว่า มีสัญลักษณ์เด่นที่พบได้ตามชุมชนและศาสนสถาน คือ นกยูง ซึ่งเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ตัวแทนของครุบาเจ้าศรีวิชัย ผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือในเรื่องนี้มีปราชญ์ล้านนาหลายท่านพยายามช่วยกันถอดรหัสสัญลักษณ์เรื่องนกยูงของครุบาเจ้าศรีวิชัยที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับนกยูงเข้ามาผูกพันมากมายหลายมิติ โดยสภาพพื้นที่ในชุมชนบ้านแม่ป๋อกในตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน มีนกยูงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากจนกลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่เป็นตัวแทนของครุบาเจ้าศรีวิชัย และมีการนำสัญลักษณ์นกยูงมาทำเป็นพัตขนนกยูงที่ได้จากหางนกยูงที่สลักร่วงมาประดิษฐ์เป็นพัต ซึ่งการใช้ขนนกยูงยังเป็นสัญลักษณ์ในเชิงเมตตากฎมาต่อสรรพสัตว์ การถวายพัตขนนกยูงเชื่อกันว่าเป็นการสดับกิเลสลง (เพ็ญสุภา สุขคตะ. 2558 : 84) นอกจากนี้ นกยูงยังเป็นสัตว์ที่มีการนำมาใช้ประกอบทางสถาปัตยกรรมทางพระพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ดังจะพบได้จากภาพแกะสลักตามผนังประตูโบสถ์ ภาพวาดสีในพระอุโบสถของวัดทางภาคเหนือในประเทศไทย การนำขนนกยูงมาใช้ประกอบการบูชาเทพในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และการนำหางนกยูงมาประกอบการไหว้พระพุทธรูปในบ้านหรือตามวัดต่างๆ จะเห็นได้ว่าสัญลักษณ์นกยูงส่วนใหญ่จะมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพุทธคุณ หรือการเสริมสร้างบารมี และความโชคดี นั่นหมายถึง แนวคิดจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าทรงเคยเสวยพระชาติเป็นนกยูง

มาก่อน ดังปรากฏในนิบาตชาดกที่เกี่ยวกับนกยูง คือ โมรชาดกและมหาโมรชาดก กล่าวคือ เมื่อครั้งพระโพธิสัตว์ได้เสวยพระชาติเป็นนกยูงมีขนสีเหลืองอร่ามดังทองคำ มีชื่อว่า นกยูงทอง ได้พักอาศัยอยู่บนภูเขาแห่งหนึ่ง ตามปกติทุกเช้านกยูงทองจะหันหน้าไปทางทิศตะวันออกดูแสงแรกของอาทิตย์แล้วก็เจริญมนต์สวดโมรปริตร ซึ่งการเจริญมนต์สวดโมรปริตรทั้งเช้าและเย็นของนกยูงทองก็เพื่อคุ้มครองตนในเวลากลางวัน และเวลากลางคืนให้อยู่อย่างมีความสุขปราศจากอันตราย (พระมหาสุนทร สุนทรธมโม (เสนาชูย). 2551)

สำหรับความเชื่อเรื่องนกยูงของชาวมอญและพม่าก็ได้ถูกถ่ายทอดลงในรูปแกะสลักธรรมาสันด้วยเช่นกัน สะท้อนให้เห็นถึงการนับถือและปฏิบัติตนตามแนวทางของพระพุทธศาสนา เสมือนหนึ่งธรรมาสันลายนกยูงคือสัญลักษณ์หนึ่งของพระพุทธศาสนา อันหมายความว่าภิกษุรูปใดได้รับนิมนต์นั่งบนธรรมาสันแล้วช่วงเวลานั้นจะมีบทบาทสำคัญที่สุดในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา เทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูงหากพิจารณาในมิติของการปกครองของชุมชนจะพบว่า เป็นการสะท้อนวิถีชีวิตและร่องรอยวัฒนธรรมความเชื่อของกลุ่มที่ถ่ายทอดผ่านทางสัญลักษณ์ภายใต้พื้นฐานของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ สัญลักษณ์นกยูงเป็นตัวแทนของการนำพาไปสู่สันติภาพด้านการปกครองโดยใช้ฐานคติของพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการดำเนินชีวิตที่เป็นกลไกของการอยู่ร่วมกันภายใต้กรอบระเบียบและครรลองทางคำสอนของพระพุทธศาสนา

บทความนี้จะนำเสนอสาระสำคัญที่ผ่านการสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของเทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูงกับการปกครองในวิถีพุทธของชุมชนโดยสะท้อนแนวคิดที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์นกยูงในมิติการปกครองตามแนวคิดของชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ทางวิชาการในการพัฒนาเทคโนโลยีสัญลักษณ์ชุมชนให้เป็นกลไกการพัฒนาหลักคำสอนในทางพระพุทธศาสนาสืบต่อไป

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เป็นการวิจัยทางด้านมานุษยวิทยา (Anthropological Methods) ใช้การสรุปความจากข้อมูลเชิงประจักษ์และทำการ

ตีความหมายข้อมูลในรูปแบบชาติพันธุ์วรรณนา (Ethnography) เพื่อศึกษาภูมิรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสัญลักษณ์นิกยungที่สัมพันธ์กับการปกครองในวิถีชุมชนของประเทศไทย

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาข้อมูลภาคสนามจากการลงพื้นที่เพื่อสืบค้นภูมิปัญญาและความเชื่อเรื่องนิกยungของพุทธศาสนิกชนทั่วไปที่สัมพันธ์กับการปกครองในวิถีชุมชนของประเทศไทย สามารถสรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับนิกยung

นิกยungเป็นสัตว์ที่มีความสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนาและยังเป็นสัตว์ที่แสดงบทบาทพิเศษซึ่งสื่อถึงความงาม ความอ่อนโยน ด้วยสรีระทางกายภาพของนิกยung จึงทำให้กลุ่มคนบางส่วนได้นำสัญลักษณ์นิกยungมาใช้ทั้งในแง่มุมของรูปธรรมและนามธรรม จากการสัมภาษณ์ผู้รู้ในพื้นที่จังหวัดลำพูน เกี่ยวกับบริบทความเชื่อทั่วไปของนิกยung สามารถสรุปสาระสำคัญจากการให้สัมภาษณ์ได้ ดังนี้

“...ศาสนาพุทธรับอิทธิพลมาจากอินเดีย ชาวบ้านเชื่อกันว่า นิกยungเป็นสัตว์ชั้นสูง ซึ่งมาจากพระพุทธเจ้า เป็นสัตว์ที่เกี่ยวพันกับพระพุทธศาสนามาตั้งแต่อดีต พระครูบาศรีวิชัยเป็นผู้ที่นำนิกยungมาเลี้ยงเป็นคนแรก นิกยungเป็นสัตว์ป่าที่ค่อนข้างดุร้ายแต่ก็ไม่ทำร้ายคนเลี้ยง (ครูบาศรีวิชัย) เนื่องจากเป็นพระผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีจิตใจเมตตาทำให้นิกยungไม่กลัวที่จะเข้าใกล้และทำร้าย ชาวบ้านในละแวกนั้นก็ไม่นำมาเลี้ยงที่จะจับนิกยungมาทำเป็นอาหารเพราะเป็นนิกยungของครูบาศรีวิชัยซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านมาก ครูบาศรีวิชัยเป็นผู้ที่สร้างวัดจำนวนมากประมาณร้อยกว่าวัด โดยมีการกล่าวขานถึงครูบาศรีวิชัยว่า “นั่งหนัก” หมายถึง อยู่ที่ไหนก็ตามจะต้องสร้างวัดให้สำเร็จ...”

(ชนาดุล แสนทวีสุข. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 6)

บทสัมภาษณ์ดังกล่าว สามารถถอดความจากการสร้างสัญลักษณ์ทางความเชื่อเกี่ยวกับนกยูงในทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ครูปาคริวิชัยได้พยายามสอนหลักการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยใช้พื้นฐานของศีลห้าเป็นแก่นนำทางในการครองตน การละเว้นจากการฆ่าสัตว์ และการอยู่ร่วมกันระหว่างนิเวศวิทยาสัตว์กับมนุษย์ จึงทำให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ภาวะผู้นำต้นแบบจากครูปาคริวิชัยที่เป็นตัวแทนของความดี ความงาม ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า เป็นผู้นำชุมชนด้านการปกครองและจิตวิญญาณของชาวบ้าน โดยใช้นกยูงเป็นสัญลักษณ์ของการสื่อความหมายให้เกิดพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา

นอกจากนี้ ยังมีมุมมองที่สื่อถึงการนำสัญลักษณ์นกยูงมาใช้ในลักษณะรูปธรรม โดยผสมทางความเชื่อของคนในท้องถิ่นที่แสดงให้เห็นว่าเป็นสัญลักษณ์สืบทอด โดยมีรายละเอียดการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“...นกยูงเป็นสัตว์ในชาดกของพระพุทธศาสนาที่มีการเล่าสืบทอดกันมานานในชุมชนเรานี้มีความเชื่อเกี่ยวกับนกยูงถึงการเป็นตัวแทนของครูปาคริวิชัยที่ได้นำมาเลี้ยงไว้ หลังจากท่านมรณะก็นำนกยูงไปปล่อยตามป่า (บ้านแม่ป๋อกใน) การนำสัญลักษณ์นกยูงมาขึ้นเป็นประติมากรรมที่ประดับหน้าบันของโบสถ์ จึงเป็นตัวแทนของครูปาคริวิชัย ซึ่งมีการสืบทอดต่อกันมาของครูบาทั้ง 3 ท่าน คือ 1) ครูปาคริวิชัย 2) ครูบาขาวปี และ 3) ครูบาวงศ์ชัยวงศา เป็นเสมือนตัวแทนของการส่งเสริมพระพุทธศาสนาเนื่องจากครูปาคริวิชัยได้สร้างวัดจำนวนมากและมีสัญลักษณ์สืบทอดคือ ภาพหรือรูปปูนปั้นนกยูง...”

(พระครูวิบูลย์ ธรรมพินิจ, สัมภาษณ์, 2561 : สิงหาคม 6)

บทสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการสร้างสัญลักษณ์ทางความเชื่อเกี่ยวกับนกยูงในทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเชื่อต่อแรงศรัทธาในสมัยก่อนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน มีการนำสัญลักษณ์นกยูงซึ่งเป็นตัวแทนของครูปาคริวิชัยมาใช้ประกอบการถ่ายทอดเชิงสัญลักษณ์เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์พื้นที่เป็นศูนย์กลางทางบุญของคนในชุมชนและเป็นการการส่งเสริมพระพุทธศาสนาจากความศรัทธาต่อคุณความดีของครูปาคริวิชัยจึงมีสัญลักษณ์ของชุมชนร่วมกันเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงความมีเมตตาธรรมเพื่อให้ชุมชนมีสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ

ความเชื่อเรื่องนกกุงในมิติต่างๆ ที่สัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์กลุ่มคนในพื้นที่ได้สะท้อนให้เห็นในมิติต่างๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

“...มีความเชื่อของคนกลุ่มหนึ่งที่กล่าวกันว่า หัวใจของนกกุงมีฤทธิ์ทางยา บำรุง จึงมีคนกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในชุมชนไปผ่านกุงเพื่อนำหัวใจมาต้มกิน ซึ่งชาวบ้านในพื้นที่จะไม่ทำเนื่องจากเป็นนกกุงของพระครูบาฯ มีการเล่าสืบต่อกันว่าผู้ที่ผ่านกุงก็จะมีอันเป็นไป เกิดความทะเลาะเบาะแว้งกันไม่มีความสงบสุขภายในครอบครัว...”

(พระมหาญาณวงศ์. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 8)

“...ในอดีตก่อนที่ครูบาศรีวิชัยจะนำนกกุงมาเลี้ยง ก็มีนกกุงอาศัยอยู่ในบริเวณป่าแถวนี้ก่อนแล้ว ความเชื่อเรื่องนกกุงถ้ามีใครยิงนกกุงตายให้เอาใบไม้ใบอ่อนมาคลุมไว้ หากใบไม้เหี่ยวก็กินได้ แต่ถ้าใบเหี่ยวก็ถือว่าจะเป็นภัย ห้ามกิน เช่นเดียวกับงูหลาม หากงูนั้นมียูมูกูเดียวก็ห้ามกินเพราะเชื่อว่าจะมีอันเป็นไป...”

(พระวินัย อภินันโท. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7)

“...ฝูงนกกุงประมาณ 30-40 ตัว จะบินลงมาจากป่าแถวนี้ลงมากินข้าว (ต้นอ่อน) ช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน ก็จะใช้การไล่ไป ไม่ทำร้าย ไม่กล้าฆ่า และกินเนื้อ เพราะเชื่อว่านกกุงจะเป็นนกเจ้านกนายและเป็นตัวแทนของครูบาศรีวิชัย...”

(หล้า ; นอ ; โจ ; เน, ชาวกระเหรี่ยงบ้านแม่ป๋อใน.

สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7)

“...ฝูงนกกุงจะบินลงมากินเมล็ดพืช เศษต่างๆ ในบ้าน แต่ก็ไม่ได้ไล่มาก เพราะเป็นสัตว์ตัวแทนของครูบาศรีวิชัยที่เคารพศรัทธา พอนกกุงกินเสร็จ ขนก็จะมัวร่วงตามพื้นบ้าน ก็จะเก็บขนนกกุงไปถวายที่วัด...”

(ชาติ แก้ววงศา ; อ่อน แก้ววงศา. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 9)

บทสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการสร้างสัญลักษณ์ทางความเชื่อเกี่ยวกับนกยูงในทางพระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและนกยูงในอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงแนบแน่นและมีทัศนคติความเชื่อกันว่า นกยูงเป็นสัตว์มงคล เป็นตัวแทนของครุฑาครีวชัย ซึ่งถือได้ว่าเป็นพระสงฆ์ นักพัฒนาที่เป็นผู้นำชุมชนของชาวบ้าน การสร้างสัญลักษณ์ตัวแทนโดยใช้นกยูงเป็นตัวแบบจึงทำให้คนในชุมชนไม่เบียดเบียนสัตว์ ละเว้นการฆ่าสัตว์ และยังเป็นการอยู่ร่วมกันกับระบบนิเวศสัตว์ป่า และธรรมชาติได้อย่างสมดุล

กล่าวโดยสรุปแล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับนกยูงเป็นความสัมพันธ์ร่วมระหว่างคนในชุมชน สัญลักษณ์ตัวแทน และพระพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบร่วมที่สัมพันธ์กับวิถีพุทธของคนในชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ (1) หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาด้านการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยใช้พื้นฐานของศีลห้าและพรหมวิหาร 4 (2) ภาวะผู้นำต้นแบบ (3) วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการสร้างแรงยึดเหนี่ยวจิตใจผ่านสัญลักษณ์นกยูง และ (4) การอยู่ร่วมกันระหว่างนิเวศวิทยาสัตว์ มนุษย์ ระบบนิเวศ และธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูง

ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูงถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบพิธีกรรมเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนในชุมชนทุกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็มีความเชื่อทางด้านพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะสัญลักษณ์นกยูงในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ในชุมชนจะพบว่า นกยูงได้ถูกนำมาเข้ามาผนวกกับพิธีกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

“...นกยูงได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการนำขนนกยูงมาใช้ทำพิธีเบิกเนตรพระพุทธรูป โดยการเบิกเนตรจะใช้นกยูงโบกพัดไปบริเวณหน้าพระพุทธรูปเพื่อเป็นการพัดฝุ่นไม่ให้องค์รูปเข้ามาปนเปื้อน โดยจะทำการพัดโบกไปมาระหว่างการสวดมนต์เบิกเนตร 3-5 นาที จนกว่าจะสวดมนต์เสร็จ หมายความว่า เป็นการปิดเป่าเอาสิ่งไม่ดีออกไปเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์...”

(พระครูวิบูลย์ ธรรมพินิจ. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 6)

“...ขนนกยูงถูกนำมาถวายพระโดยเป็นส่วนประกอบทางพิธีกรรมที่ใช้ในการเบิกเนตรพระพุทธรูป นกยูงกับพระพุทธเจ้าตามตำนานจะเป็นพี่น้องกัน คือ

พระเจ้าห้าพระองค์ ที่เห็นสัญลักษณ์นกยูงต่างๆ ในวัด เช่น ธรรมาสน์ คือ เป็นสื่อแสดงถึงพระพุทธเจ้าที่ครั้งหนึ่งเคยเสวยพระชาติเป็นนกยูง...

(อินปัน มาเรื่อน ; เสาคำ วงศา. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7)

“...นกยูงในตำนานได้กล่าวไว้ คือ นกยูงต้องการทำบุญกับพระพุทธเจ้า จึงเอาขนของตนเองไปถวาย ส่วนข้างก็ใช้วงกะเทาะหินเพื่อให้เกิดประกายไฟ และต้มน้ำร้อนให้พระพุทธเจ้าอาบ และลึงก็อยากถวายบ้างจึงได้เก็บรังผึ้ง และน้ำผึ้งไปถวายพระพุทธเจ้าเช่นกัน โดยถวายช่วงเช้าพรรษา และนกยูงยังมีที่มาเกี่ยวกับพระเจ้าห้าพระองค์ ซึ่งพระชาติของพระพุทธเจ้าในปัจจุบัน คือ สัมมนโคดม การสมโภชพระเจ้าจะต้องมีตาลปัตรที่เป็นขนนกยูง...”

(พระนาท อุตตะสาโร ; พระสมชาย วชิรญาณ. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7)

“...บทสวดนกยูงเกิดจากสาวกของพระพุทธเจ้าที่สร้างขึ้นเองเพื่อใช้สวดระลึกถึงพระพุทธเจ้าเพราะเชื่อว่านกยูงเป็นชาติหนึ่งของพระพุทธเจ้า...”

(พระวินัย อภินันโท. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7)

บทสัมภาษณ์ดังกล่าว แสดงให้เห็นว่านกยูงในมุมมองทางพิธีกรรมเป็นกลไกการใช้สรีระบางส่วนของนกยูงซึ่งถือว่าเป็นสัตว์มงคลในการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของคนในชุมชนเป็นภูมิรู้เชิงนามธรรมที่ตกผลึกและสืบทอดต่อกันมา โดยนกยูงเป็นสัตว์ที่มีความเกี่ยวข้องในทางพระพุทธศาสนา มีเรื่องเล่าตามตำนานต่างๆ การประกอบพิธีกรรมในสมัยก่อนจึงได้นำขนนกยูงมาใช้เป็นองค์ประกอบในการทำพิธีกรรม เช่น การเบิกเนตรพระพุทธรูป การทำตาลปัตร และการนำรูปนกยูงมาสร้างเป็นเครื่องหมายติดธรรมาสน์ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นจากการให้ความสำคัญต่อคุณค่าของนกยูงที่เป็นเครื่องหมายแสดงความคิดดี ความกตัญญู และเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า อีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ประจำของครูบาศรีวิชัย ผู้ซึ่งเป็นที่เคารพศรัทธาต่อคนในชุมชน การผลิตถ่ายทอดสัญลักษณ์เกี่ยวกับนกยูงและการประกอบพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาของคนในชุมชนจึงปรากฏพบเห็นอยู่ทุกวัด เทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูงจึงได้สืบทอดกันมาเสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนของความดีของผู้นำต้นแบบชุมชนเพื่อให้ระลึกและปฏิบัติตามหลักคำสอนที่ได้สอนไว้

กล่าวโดยสรุปแล้ว ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูง เป็นกลไกสำคัญของคนในชุมชนที่ศรัทธาต่อสัญลักษณ์ที่ผลิตสร้างออกมาในรูปแบบการประกอบ

พิธีกรรม และเป็นเครื่องมือในการนำไปใช้ยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนได้มีหลักคิดร่วมกัน มีวิถีชีวิตร่วมกันตามครรลองของชุมชน ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์นิกายจึงเป็น อัตลักษณ์ร่วมที่คนในชุมชนต่างให้ความสำคัญต่อการนำไปประยุกต์ใช้และพัฒนา คุณภาพชีวิตภายใต้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างสมดุล

3. นิกายกับสัญลักษณ์ทางการปกครองตามแนวคิดของชุมชน

แนวคิดด้านการปกครองเป็นระเบียบปฏิบัติของกลุ่มคนที่ต้องยึดถือและใช้เป็นกรอบแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกัน กล่าวคือ กรอบในเชิงกฎหมาย กรอบระเบียบตามจารีตประเพณี และกรอบการปฏิบัติตนตามความคิดของคนในชุมชนร่วมกัน ทั้งนี้สังคมไทยเป็นสังคมวิถีพุทธ การครองตนและการใช้ชีวิตจึงผูกพันและผูกติดอยู่กับพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์กลางในการน้อมนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติ โดยหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้มีรูปแบบการปกครองแบบธรรมาธิปไตยเพื่อใช้เป็นหลักของความดี ความถูกต้อง และมีความเสมอภาคกัน สังคมจึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยยึดหลักทางสายกลาง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และใช้สติในการครองตน

การนำเสนอประเด็นด้านการปกครองตามแนวคิดของชุมชนเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์นิกายกับรูปแบบการปกครองว่ามีความเกี่ยวข้องกันในลักษณะใด จากการสืบค้นข้อมูลเชิงประจักษ์ในจังหวัดลำพูนทำให้ทราบว่า นิกายมีผลต่อการปกครองในมิติทางใจ และสามารถนำมาใช้เป็นต้นแบบของการนำไปประยุกต์ใช้ด้านการปกครองกลุ่มคน จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มชาวบ้านที่ปฏิบัติหน้าที่ในการดูแลวัดและมีความสัมพันธ์อันแนบแน่นกับพระสงฆ์ ประกอบด้วย นายอินปัน มาเรื่อน อายุ 82 ปี นางเสาคำ วงศา อายุ 69 ปี (บ้านผาหนาม) ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และนางกัณหา ลินจัย อายุ 58 ปี (บ้านปาง) ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มพระสงฆ์ในวัด ประกอบด้วย พระนาท อัดตะสาโร (พรรษา 5) พระสมชาย วชิรญาณ (พรรษา 7) พระบาทพระธาตุผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน และ พระวินัย อภินันโท (พรรษา 10) วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน สามารถแสดงทัศนะที่สอดคล้องและแตกต่างกันออกไป โดยประเด็นสำคัญในหลักคิดการปกครองสืบเนื่องมาจากความเคารพศรัทธาที่มีต่อครูบาเจ้าอภิชัยชาวปี (ลูกศิษย์ครูบาเจ้าศรีวิชัย) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

“...หลักธรรมที่ครูบาเจ้าขาวปีได้สั่งสอน คือ ศีล 5 ครูบาเจ้าขาวปีไม่ฉันเนื้อสัตว์ (ปฏิบัติศีล 5) ครูบาเจ้าขาวปีเคยถูกลอบสังหารแต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ สืบความได้ว่าคนที่มาฆ่ามันถูกจำมา ด้วยความทุกข์ร้อนเรื่องเงินจึงต้องทำ แต่ครูบาเจ้าขาวปีก็ยังเมตตาให้เงินไปตั้งตัว และบอกให้เลิกหาเงิน คำสอนของครูบาเจ้าขาวปี คือ ก่อนนอนให้ไหว้พระ ถือนิธิ และทำทานแจกเงินเด็ก...”

(อินปัน มาเรือน ; เสาคำ วงศา. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7)

การตีความหมายของหลักคิดการปกครองดังกล่าวจะพบว่า สิ่งที่ชาวบ้านในชุมชนได้น้อมนำหลักธรรมคำสอนของครูบาเจ้าอภิชัยขาวปีไปใช้ในการดำเนินชีวิตจะต้องประกอบด้วยหลักธรรมพื้นฐานสำคัญ คือ ศีล การมีศีลจะช่วยให้ลดการเบียดเบียนกับสรรพสิ่งในโลก ดังเช่น เว้นจากการฆ่าสัตว์ และยังแสดงให้เห็นถึงหลักเมตตาธรรม และการให้อภัยทาน โดยไม่คิดโกรธแค้นกับผู้ที่คิดร้าย และยังให้ความช่วยเหลือกลับไป หลักคิดนี้ได้สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี ซึ่งเป็นผู้มีบทบาทภาวะผู้นำสูงมากและเป็นผู้นำตามธรรมชาติ (Natural Leadership) ส่งผลให้ผู้ตามหรือคนในชุมชนศรัทธา เชื่อมั่น และนำแนวทางคำสอนไปใช้ในวิถีชีวิตประจำวัน เพื่อสร้างสันติสุขต่อกันในชุมชน โดยมีพื้นฐานมาจากหลักธรรมคำสอนเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการสั่งสอน

หลักการปกครองและแนวคิดในการพัฒนาชุมชนเพื่อนำมาประกอบรวมกันกับคำสอนวิถีพุทธที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนา ซึ่งแนวคิดในการปกครองเชิงพุทธของพระสงฆ์ผู้ปกครอง (เจ้าอาวาส) ได้น้อมนำหลักการของพระครูบาเจ้าอภิชัยขาวปี เป็นแกนนำทางในลักษณะเดียวกันกับข้างต้น โดยมีสาระสำคัญเพิ่มเติมคือ ความเสียสละในการเป็นส่วนหนึ่งของการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนจากการลงมือและพัฒนาชุมชนให้เป็นแบบอย่างเพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้นำไปปฏิบัติ สามารถสรุปสังเคราะห์การตีความหมายได้ 7 ประเด็น โดยมีรายละเอียดดังนี้ (พระนาท อุตตะสาโร ; พระสมชาย วชิรญาณโณ ; พระวินัย อภินันโท. สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7)

1. หลักความเมตตา หมายถึง การมีไมตรีต่อกัน ปรารถนาดีต่อกัน โดยไม่หวังร้าย สังคมจะอยู่ร่วมกันได้ต้องไม่มีการคิดร้ายต่อกัน หรือการสร้างสัมพันธ์ที่ต่อกันไม่

ว่าจะเป็นคนในชุมชนด้วยตนเอง หรือคนในชุมชนกับพระสงฆ์ ซึ่งล้วนแล้วแต่จะต้องใช้หลักเมตตาต่อกันทั้งสิ้น

2. ภาวะผู้นำกับการปกครอง หมายถึง การอยู่ร่วมกันภายใต้คนจำนวนมาก จะต้องมีการศึกษา คนในสังคมต้องรักษาศิลปะ ได้รับความยุติธรรม เพราะฉะนั้นการมีศีลและรักษาระเบียบวินัยเสมอกัน มีหลักการ มีอุดมการณ์ร่วมกัน และต้องเป็นไปด้วยความปราศจากอคติ ผู้นำจะต้องเป็นแบบอย่างให้กับผู้ตามเพื่อให้นำแบบอย่างไปปฏิบัติต่อ การปกครองของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนในชุมชนจะยึดหลักอย่างเดียวกัน คือ ศีลห้า ถ้ายึดถือศีลห้า และปฏิบัติตามสังคัมก็จะไม่วุ่นวาย ไม่มีความเดือดร้อน

3. หลักความเสมอภาค หมายถึง การที่มนุษย์มีโอกาสเท่าเทียมกันถึงแม้จะมีความสามารถแตกต่างกันก็จะต้องอยู่ร่วมกันได้ในชุมชน ไม่แบ่งแยกชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ฐานะทางสังคม เช่นเดียวกับการปกครองสงฆ์ก็ต้องไม่แบ่งแยกหรือลำเอียง ฉะนั้นความเสมอภาคจะทำให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุข ไม่มีความขัดแย้งต่อกัน

4. การเป็นแบบอย่างที่ดีและลงมือปฏิบัติให้กระทำตาม หมายถึง พระสงฆ์เปรียบเสมือนผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณ พระสงฆ์เป็นผู้ทรงศีล ดังนั้นการบอกกล่าวหรือสั่งสอนให้กับคนในชุมชนจึงต้องมีหลักการที่ถูกต้องและเป็นธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่การเป็นแบบอย่างที่ดีจะต้องลงมือทำให้เห็นจริงจากการรู้แจ้งซึ่งต้องผ่านการฝึกฝนและปฏิบัติ

5. การจัดการและส่งเสริมการศึกษา หมายถึง พระสงฆ์ที่วัดจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม โดยจะต้องเข้าเรียนปริวัตรและศึกษาให้จบปริญาตรี นอกจากนี้ยังต้องช่วยงานพัฒนาวัดในด้านช่างฝีมือ ฉาบปูน ก่อสร้างอื่นๆ เป็นการใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากที่สุด อีกทั้งยังช่วยให้วัดมีการพัฒนามากขึ้น

6. การปฏิบัติตามข้อวัตรของสงฆ์ หมายถึง พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามข้อวัตรโดยการสวดมนต์ นั่งสมาธิ และปฏิบัติตามกิจของสงฆ์อย่างเคร่งครัดเพื่อให้อยู่ในระเบียบวินัยของสงฆ์ และเป็นการฝึกบริหารสติให้มีความสุข

7. การส่งเสริมสาธารณะประโยชน์ให้กับสังคม หมายถึง การดำเนินรอยตามต้นแบบ คือ พระครูบาเจ้าภีษัชชาปี ซึ่งเป็นผู้ที่อุทิศตนในการสร้างโรงเรียน สถานี

ตำรวจ โรงพยาบาล และสาธารณประโยชน์อื่นๆ ขึ้นจำนวนมาก การที่พระสงฆ์จะเป็นส่วนช่วยพัฒนาชุมชนก็เป็นการให้อีกรูปแบบหนึ่ง

กล่าวโดยสรุปแล้ว นกยูงกับสัญลักษณ์ทางการปกครองตามแนวคิดของชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์กันในมุมมองของพระพุทธศาสนาที่มาจากตำนานชาดก และยังเป็นสัญลักษณ์ของผู้นำ (ครูบาเจ้าศรีวิชัย) จึงทำให้คนในสังคมเชื่อกันว่า นกยูงเป็นสัตว์ที่เป็นมงคล สัญลักษณ์นกยูงยังเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ของครูบาเจ้าศรีวิชัยซึ่งเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชนสมัยนั้น และเป็นผู้ที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และยังสอดคล้องกับแนวทางการสั่งสอนตามพระธรรมวินัยที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และนำไปเป็นแบบอย่าง คนในชุมชนจึงได้น้อมนำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และครูบาเจ้าศรีวิชัยมาเป็นต้นแบบของการปกครองของคนในชุมชน โดยชุมชนจะเชื่อว่าหากปฏิบัติตามคำสอนดังกล่าวแล้วจะส่งผลให้มีชีวิตที่สงบสุข ด้วยเหตุนี้สัญลักษณ์นกยูงจึงเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนศูนย์กลางทางด้านการปกครองเพื่อให้คนในชุมชนได้นำไปปฏิบัติตามอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วิจารณ์และสรุปผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง เทคโนโลยีสัญลักษณ์นกยูงที่สัมพันธ์กับการปกครองในวิถีพุทธของชุมชน ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษามาสังเคราะห์ร่วมกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยนำมาพิจารณาตามประเด็นผลการศึกษา ดังนี้

1. ความเชื่อเกี่ยวกับนกยูง

ความเชื่อเกี่ยวกับนกยูงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน สัญลักษณ์ตัวแทน และพระพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบร่วม 4 ด้าน ได้แก่ (1) หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาด้านการอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยใช้พื้นฐานของศีลห้าและพรหมวิหาร 4 (2) ภาวะผู้นำต้นแบบ (3) วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการสร้างแรงยึดเหนี่ยวจิตใจผ่านสัญลักษณ์นกยูง และ (4) การอยู่ร่วมกันระหว่างนิเวศวิทยาสัตว์ มนุษย์ ระบบนิเวศ และธรรมชาติ เป็นความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมชุมชนที่เกิดจากการเรียนรู้จดจำ และนำมาใช้เป็นต้นแบบจากการสั่งสมประสบการณ์ หลอมรวมกันเป็นสังคมที่มีขอบเขตของการอยู่ร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ต่อกัน และการมีระบบคิด ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐานที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน สอดคล้องกับ Gordon (1964

: 62) ที่อธิบายถึงกระบวนการเชื่อมโยงวัฒนธรรมเข้าหากันจะทำให้กลุ่มบุคคลมีความต้องการจดจำสิ่งต่างๆ ที่เป็นกลุ่มบุคคลกลุ่มอื่น และมีส่วนร่วมในประสบการณ์เดียวกัน ซึ่งจะนำไปสู่วิถีทางวัฒนธรรมร่วมกัน และยังสอดคล้องกันกับ สมศักดิ์ ศรีสันติสุข (2552 : 3-4) ที่อธิบายองค์ประกอบของสังคมไว้ 8 ด้าน คือ การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม (Group Living) การมีอาณาเขตที่อยู่ร่วมกัน (Territory) การรู้จักเป็นพวกเดียวกันไม่รังเกียจกีดกัน (Absence of Discrimination) การติดต่อกระทำระหว่างกัน (Interaction) มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน (Relationship) การแบ่งหน้าที่และร่วมมือกัน (Division of Labor and Cooperation) มีระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม และบรรทัดฐาน (Idea, Belief, Value, Norms) และการมีสถาบันที่ให้บริการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม (Institutions)

2. ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสัญลักษณ์นงู

ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีสัญลักษณ์นงู เป็นกลไกสำคัญของคนในชุมชนที่ศรัทธาต่อสัญลักษณ์ที่ผลิตสร้างออกมาในรูปแบบการประกอบพิธีกรรมและเป็นเครื่องมือในการนำไปใช้ยึดเหนี่ยวให้คนในชุมชนได้มีหลักคิดร่วมกัน มีวิถีชีวิตร่วมกัน ตามครรลองของชุมชน ภูมิปัญญาที่เกี่ยวกับสัญลักษณ์นงูจึงเป็นอัตลักษณ์ร่วมที่คนในชุมชนต่างให้ความสำคัญต่อการนำไปประยุกต์ใช้และพัฒนาคุณภาพชีวิตภายใต้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้อย่างสมดุลผ่านทางสัญลักษณ์หรือรหัสจนกลายเป็นเอกลักษณ์เด่นของชุมชน ซึ่งจะต้องมีการตีความหมายเพื่ออธิบายความเป็นมาของสัญลักษณ์ได้ สอดคล้องกันกับงานวิจัยของ พิมพ์นารา กิจโชติประเสริฐ (2550) ที่ทำการศึกษา การเข้ารหัสเครื่องหมายสัญลักษณ์บ้านเชียงเพื่อการสื่อสารสาธารณะ ผลการศึกษาส่วนหนึ่งพบว่า การเข้ารหัสสัญลักษณ์บ้านเชียงให้สื่อสารกับสาธารณชนทำได้ด้วยการเปลี่ยนหน้าจากสื่อพิธีกรรมเป็นสื่อในชีวิตประจำวันด้วยการอุปลักษณ์ภาพเหมือน/คล้ายเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงลายกันหอยกับเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงลายกันหอยเพื่อเป็นอนุชนมัยโยงคู่ความสัมพันธ์กับสถานที่ ทั้งนี้ป้ายเป็นรหัสที่เปิดให้ตีความจำเป็นต้องใช้ควบคู่ไปด้วยกันกับไวยากรณ์ภาษาผ่านชื่อประเภทสถานที่/องค์กรเพื่อไม่ให้ตีความเป็นอื่น และยังสอดคล้องกันกับงานวิจัยของ อติศร อรรถกฤษณ์ (2554) ที่ศึกษาเรื่องสัญลักษณ์ภาพเกี่ยวกับความดีในจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระเวสสันดร วัดคูเต่า จังหวัดสงขลา ผลการศึกษาส่วนหนึ่งพบว่า สัญลักษณ์ภาพเกี่ยวกับความดีและความหมายเชิงสัญลักษณ์ที่พบในงานจิตรกรรมฝาผนังวัดคูเต่า

จำแนกได้ 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) สัญลักษณ์ภาพเรือนร่าง (2) สัญลักษณ์ภาพการกระทำที่ดี (3) สัญลักษณ์ภาพผลกรรมที่ดี (4) สัญลักษณ์ภาพบริบทของสถานที่ และ (5) สัญลักษณ์ในระบบสัญลักษณ์ภาพอื่น ๆ ซึ่งจะเห็นได้ว่า สัญลักษณ์เป็นภูมิปัญญาของคนในชุมชนที่ได้พยายามรังสรรค์ให้เกิดการพัฒนาเป็นเอกลักษณ์เด่นในการสื่อความหมายในภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถพัฒนาเป็นเทคโนโลยีสัญลักษณ์ขึ้นไปพร้อมกับพลวัตทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งยังสอดคล้องกับ มงคล นาฏกระสูตร (2548 : 34-35) ที่เห็นว่าสัญลักษณ์เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กัน มนุษย์จะไม่ใช้สัญลักษณ์ในการสร้างพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอด มนุษย์จึงสร้างระบบสัญลักษณ์ขึ้นมาและต้องอยู่ในโลกแห่งการตีความหมาย (World of Meaning) คือ การตีความหมายต่อสิ่งกระตุ้นและตอบสนองต่อสิ่งนั้น การใช้สัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) จึงเป็นวิธีเดียวที่มนุษย์จะปฏิสัมพันธ์ได้ จึงต้องรู้จักความหมายของสัญลักษณ์ที่ไปสัมพันธ์กับผู้อื่นหรือที่เรียกว่า การรับรู้บทบาท (Role-Taking) จะทำให้เราทราบความหมายและความตั้งใจของผู้อื่นและสามารถตอบสนองการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างดี

3. นกยูงกับสัญลักษณ์ทางการปกครองตามแนวคิดของชุมชน

นกยูงกับสัญลักษณ์ทางการปกครองตามแนวคิดของชุมชนเป็นสิ่งที่เกิดจากความสัมพันธ์กันในมุมมองของพระพุทธศาสนา และยังเป็นสัญลักษณ์ของผู้นำ (ครูบาเจ้าศรีวิชัย) จึงทำให้คนในสังคมเชื่อกันว่านกยูงเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงอัตลักษณ์ของผู้นำที่ต้องปฏิบัติตาม คนในชุมชนจึงได้นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบของการปกครองของคนในชุมชน ด้วยเหตุนี้สัญลักษณ์นกยูงจึงเป็นสัญลักษณ์ตัวแทนศูนย์กลางทางด้านการปกครองเพื่อให้คนในชุมชนได้นำไปปฏิบัติตามแบบอย่างของผู้นำที่ได้ถ่ายทอดแนวทางด้านการปกครองคนภายใต้หลักธรรมไว้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับงานวิจัยของ สุวิดา แสงสีหนาท (2549) ที่ศึกษาเรื่อง ภูมิปัญญาบูรณาการบนฐานคิดพุทธปรัชญา : ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาสังคมไทย เป็นการเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาบูรณาการสำหรับสังคมไทยจากแนวคิด 3 ฐาน คือ (1) พุทธปรัชญา (2) ทฤษฎีระบบโลกที่ครอบคลุมแนวคิดฟิสิกส์ใหม่และทฤษฎีเคออส และ (3) แนวคิดข้ามพ้นการพัฒนา ผลการศึกษาส่วนหนึ่งพบว่า ยุทธศาสตร์การพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอนมีรูปธรรมในการปฏิบัติจริง เริ่มด้วยการเปลี่ยนทิวหรือปรัชญาการ

มองโลก ให้ความหมายใหม่ต่อการปฏิบัติธรรม ได้แก่ บุญ เมตตา ความรัก และตามด้วยค่านิยมและรูปแบบการปฏิบัติที่เน้นการให้ ผลที่ได้คือ การพัฒนาระดับบุคคลหรือการพัฒนาระดับชุมชนอย่างที่ยกกันไม่ได้ ส่วนยุทธศาสตร์การพัฒนาจะต้องมีทั้งแนวลึกในระดับบุคคลและชุมชน และแนวกว้างในระดับสังคมและระดับโลก ในระดับบุคคลและชุมชนมียุทธศาสตร์ คือ การมีเป้าหมายชีวิตที่ไม่ทุกข์ด้วยศีล การเปลี่ยนตนเองโดยใช้กิจกรรมทางโลกเป็นเครื่องมือพัฒนาทางธรรม กระบวนการ ชัดเจน ความรัก และพลังกลุ่มหรือชุมชน ในระดับสังคมมียุทธศาสตร์ คือ พลังเครือข่ายแห่งความรักและการทำประโยชน์สู่สังคม ส่วนในระดับโลก หลักสำคัญยังคงเป็นการให้เพื่อให้เกิดพลังเครือข่ายแห่งความรักของประเทศพันธมิตรและจุดยืนของประเทศ คือ เป็นประเทศแห่งการพัฒนาจิตใจ

เอกสารอ้างอิง

- ชาติ แก้ววงศา. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 9). บ้านแม่ป๋อกใน จังหวัดลำพูน.
 ธนาตุล แสนทวีสุข. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 6). ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2.
 ปิยะแสง จันทรวงศ์ไพศาล. (2552). **108 สัญลักษณ์จีน**. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดดูเคชั่น.
 พระครูวิบูลย์ ธรรมพินิจ. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 6). เจ้าอาวาสวัดหลวง (เก่า) หมู่ 5 ตำบลลี่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน.
 พระนาท อุตตะสาโร. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7). พระบาทพระธาตุผาหมาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน.
 พระมหาญาณวงศ์. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 8). วัดหนองขวาง หมู่บ้านแม่ป๋อกใน ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน.
 พระมหาสุนทร สุนทรธมโม (เสนาศุข). (2558). **หนังสือนิทานชาดก (มหาโมรชาดก) เรื่อง พญานกยูงทอง.** <http://www.dhammathai.org/chadoknt/chadoknt29.php>. (7 กรกฎาคม 2558).
 พระวินัย อภินันโท. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7). วัดบ้านปาง ตำบลศรีวิชัย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน.

- พระสมชาย วชิรญาณโณ. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7). พระบาทพระธาตุผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน
- พิมพ์นารา กิจโชติประเสริฐ. (2550). การเข้ารหัสเครื่องหมายสัญลักษณ์บ้านเชียง เพื่อการสื่อสารสาธารณะ. ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญสุภา สุขคตะ. (2558). “ครูบาเจ้าศรีวิชัยกับนัยแห่ง ‘นกยูง’” ใน “สุตสัปดาห์ มติชน”. กรุงเทพฯ : มติชน.
- มงคล นาฏกระสูตร. (2548). ทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- มอนเทจ คัลเลอร์. (2551). ประตูลัทธิวัฒนธรรมจีน. แปลโดย วรรณภา เชื้อจีน. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข. (2552). ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุวิดา แสงสีหนาท. (2549). ภูมิปัญญาบูรณาการบนฐานคิดพุทธปรัชญา : ยุทธศาสตร์ทางเลือกในการพัฒนาสังคมไทย. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เสาคำ วงศา. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7). บ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน.
- หล้า ; นอ ; โจ ; เน. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7). ชาวกะเหรี่ยงบ้านแม่ป๋อกใน จังหวัดลำพูน.
- อดิสร อรรถกฤษณ์. (2554). สัญลักษณ์ภาพเกี่ยวกับความดีในจิตรกรรมฝาผนังเรื่อง พระเวสสันดร วัดคูเต่า จังหวัดสงขลา. ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรังสิต.
- อ่อน แก้ววงศา. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 9). บ้านแม่ป๋อกใน จังหวัดลำพูน.
- Gordon, Milton, M. (1964). *M. Assimilation in American Life*. New York : Oxford University. Press.
- อินปัน มาเรือน. (สัมภาษณ์. 2561 : สิงหาคม 7). บ้านผาหนาม ตำบลป่าไผ่ อำเภอเถลิง จังหวัดลำพูน.